

Amalek: Attack and Awakening

פרשת חקת תשע"ב

NUMBERS

PARASHAS CHUKAS

20 / 26-29 - 21 / 1-5

Elazar his son and bring them up to Mount Hor. ²⁵ Strip Aaron of his vestments and dress Elazar his son in them; Aaron shall be gathered in and die there."

²⁷ Moses did as HASHEM commanded, and they ascended Mount Hor before the eyes of the entire assembly. ²⁸ Moses stripped Aaron's garments from him and dressed Elazar his son in them; then Aaron died there on Mount Hor, and Moses and Elazar descended from the mountain. ²⁹ When the entire assembly saw that Aaron had perished, they wept for Aaron thirty days, the entire House of Israel.

¹ The Canaanite king of Arad, who dwelled in the south, heard that Israel had come by the route of the spies, and he warred against Israel and took a captive from it. ² Israel made a vow to HASHEM and said, "If He will deliver this people into my hand, I will consecrate their cities." ³ HASHEM heard the voice of Israel, and He delivered the Canaanite, and it consecrated them and their cities. It named the place Hormah.

⁴ They journeyed from Mount Hor by way of the Sea of Reeds to go around the land of Edom, and the spirit of the people grew short on the way. ⁵ The people spoke against God and Moses: "Why did you bring us up from Egypt to die in this Wilderness, for there is no food and no

2

Artscroll - S'be Chumash 21.

1. After Aaron's death, Israel resumed its journey to the Land, which had been interrupted by the period of mourning. Just as Miriam's greatness was fully perceived only after her death, for it was then that the people realized that their water was provided in her merit, so they gained a new dimension of Aaron's greatness at that time, for the Sages (Rosh Hashanah 3a) teach that after he died, the pillar of cloud, which had guided and protected the nation, left them. Seeing this and assuming that Israel was now vulnerable, one of the Canaanite kings launched a foray against them.

יֵשֶׁב הַנּוֹבֵא — Who dwelled in the south. The south was the habitat of Amalek (13:29), but the Torah identifies this king as a Canaanite. The Midrash explains that the attacker was indeed an Amalekite, but he wanted to prevent the Jews from identifying his people in their prayers for God's assistance, so he ordered his soldiers to use the Canaanite language. Confused because the enemy wore the uniform of Amalek and spoke the language of Canaan, the Jews prayed for help against "this nation," and they prevailed (Rashi).

3 דַּרַּךְ הַשְּׂפֵלִים — By the route of the spies. Israel approached

the Land from the south, the same route used by the ill-fated spies who had been sent by Moses thirty-nine years before, as detailed in chapter 13 (Rashi; Ramban).

שְׂבִי — A captive. They took only one captive, a female slave (Rashi), whom the Jews had captured in a previous skirmish with the Canaanites. The Sages assume that the captive could not have been an Israelite, because it is inconceivable that the Jews could have suffered losses while led by Moses at this august stage of their history (Ramban).

3. וַיְחַדֵּשׁ אֹתָם — And it [i.e., Israel] consecrated them. They killed the Amalekite warriors (Rashi) and consecrated the booty of war for the Tabernacle. Although the verse states that the Jews conquered the cities of Arad, this did not take place until Joshua's time (Joshua 12:14); the event is mentioned here prophetically, as if it had already occurred. The point of the verse is that the vow of consecration, made by Moses, was indeed fulfilled eventually (Ramban).

4 אַתָּה וְאֶרְצְךָ

וְיֹשֵׁב מִמֶּנּוּ שְׂבִי (כא. א.)

פירש"י "אינה אלא שפחה אחת", וואס אנו מזה גודל החיוב להציל אפי' נפש אחת מישראל, ואף אם אינה אלא שפחה אחת. אם אך נמצאת היא כסכנת טמיעה ח"ו, ויצאו ישראל למלחמה להצילה מדרת שחת. והענין כזה משום שכל העולמות קשורים ויונקים השפעתם מעבודתו של יי' כל יחיד מישראל בעולם הזה, ואין לנו להערך חשיבותו ויקרו של נפש אחת מישראל, וע"כ עלינו להשתדל ולהתאמץ ככל כחנו להציל נפשות ישראל

דרש דוד / חקת

5

עוד תמוה, מדוע במלחמה זו לא הרג עמלק בישראל, אלא רק "יֹשֵׁב מִמֶּנּוּ שְׂבִי"? הלא עמלק שונאם של ישראל הוא, וכבר במלחמתו הראשונה בישראל הרג מהם נפשות (חרטום יונתן שמות יז. ח). ואם כן מדוע כאן לא ביקש להורגם, אלא רק שבה מהם שבי?

כוונתו הנסתרת של עמלק

כדי לתרץ שאלות אלו יש לומר, שכוונתו של עמלק במלחמתו זו עם ישראל, לא הייתה לפגוע בגופם ולהשמידם, שכן ידע שדבר זה לא יעלה בידו, אלא בראותו שכלל ישראל עומדים להיכנס לארץ כנען, ביקש להחליש את ליבם ולהרתיעם, עד שישוכו לירא ולפחד מפני עמי ארץ כנען, וממילא לא יאבו להיכנס אליה, וכפי שהיה קודם לכן בחטא המרגלים.

ולכאורה יש להבין, מדוע התחפשו העמלקים לכנענים דווקא ולא לעם אחר? ועוד, מדוע החשיבה התורה כל כך את מעשהו של עמלק ששינה את חזונו, עד כדי שהעלימה לגמרי את העובדה שהיה זה עמלק, וכתבה רק "יֹשֵׁב הַנּוֹבֵא"?

6

על כן, אילו היה עמלק הורג נפשות מישראל, יכולים היו ישראל לנצח, ואם כן לא היו ישראל יוראים עוד מלהכנס לארץ. לפיכך, לא נלחם עמלק בישראל כדי לנסות לנצחם, אלא רק כדי לשבות מהם שבי, וזאת - כדי לעורר ולהחזיר את הפחד שהיה בליבם - מזמן המרגלים - מן הכנענים, ועל ידי כך לא יחפצו אף בני הדור הזה - באי הארץ - להיכנס אל ארץ חמד.

ימאסו בה, ויאמרו נשובה מצרימה כבמעשה המרגלים.

זו הסיבה שעמלק בא לישראל דוקא בדמות הכנעני, שכן הכנעני הוא העם העיקרי שבארץ ישראל, וכל שבעת האומות נקראים על שמו (רשי סוטה ג ע"ב ד"ה שא). בכך ביקש עמלק לחדש את מורא יושבי הארץ על כלל ישראל, כדי שיפול ליבם של ישראל מפחד עמי ארץ כנען, ולא יחפצו להילחם בהם עה.

תלונתם של ישראל - ביקוש שפע קבוע

מענתה נראה לומר, שזוהי השייכות בין מלחמת עמלק לתלונתם של ישראל: "כי אין לחם ואין מים", וכפי שיתבאר.

בדרך הטבע היתה עצתו של עמלק אמורה להצליח, אלא שבני ישראל עמדו בנסיון, התגברו על פחדם ובטחו בה, כמו שנאמר (בא. ס): "וידור ישראל נדר לה: ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בירי וכו'". ישראל נישעו בזכות הבטחון והאמונה בקב"ה, כאשר הרגישו "כגמל עלי אמו, כגמל עלי נפשי" (תהלים קלא, ק).

ממלחמת זו התעלו ישראל ולמדו, שאין הם נתונים תחת שלטון הטבע כלל.

אלא מונהגים הם בהשגחה ניסית ומיוחדת, למעלה מעניני העולם הזה.

כרם, ישראל לא חפצי במצב בו תהינה עיניהם תלויות תמיד לה, וביקשו לעצמם שפע קבוע ובלתי תלוי, וכפי שבאר רבינו בחיי (כא. ת): "זו היתה תלונתם, אמרו: הנה ענינו משונה, אין לנו לחם ומים כשאר האומות, כי שאר האומות אם היו זכאין או חיובין יש להם לחם לשובע... אבל אנו עיקר כל הנהגותינו ומאכלנו ומשתנו בענין מחודש, כי אין לנו לחם ביום אחד לימים הרבה כשאר האומות שנפשם שבעה בספוק המנוח שריאין בין ידיהם ועמיהם, ואינו עמנו כי אם דבר יום ביומו, ואפילו המים שהן הפקר לכל העולם ואין לאדם מחיה וולתם, כבר נסתלקו ממנו כשמתה מרים שנסתלק הבאר, ימאחר שכל ענינו נמשכין אחר העוש והשכר, הנה אנו מחודשים בהנהגה יותר משאר האומות".

מטעם זה התלוננו העם גם על המן וגם על מי הבאר, כי כשם שהמן היה לחם שמים - מזון רוחני, כך היו המים רוחניים, כמו שכתב הכלי יקר (שם): "לא על המן לבדו קראו תגר, כי אם גם על המים שהרי אמרו אין לחם ואין מים, כי הלחם והמים היו שניהם רוחניים וקלים".

9

זה היה עומק תלונתם של ישראל: "כי אין לחם ואין מים", לא מאכל ומשתה היו חסרים להם, אלא שפע קבוע ובלתי תלוי בקב"ה, כדי שלא יצטרכו להתאים את

מעשיהם כל העת למצב של קירבת ה'. בכך העדיפו ישראל היים של תומה, ולא נבנו להתנתק מן ההנאות הגשמיות שהיו להם כדי לזכות בחיים גבוהים ורוחניים בצילן של הקב"ה.⁵

10

Amalek's land was on the other side of the Jordan, near the future territory of the tribe of Judah, and to the south (see 13:29). Hence they came from a distance to wage war on Israel. As Rashi explains, Amalek had always been a whip to punish Israel, ready to strike at any moment. His forefather Esau (see the commentary to Genesis 36:12) had told him before he died: I did not succeed in defeating Jacob, but you will avenge my defeat. Esau advised him to wait at the entry of Canaan. Whenever the Jews showed signs of faltering, Amalek was to attack.

And so the first offensive war against Israel was waged by Amalek, shortly after the crossing of the Red Sea. At that time Israel had begun to lose its trust in Hashem, and wondered, Is Hashem among us or not? (Exodus 17:7) They were then violently attacked by Amalek but Amalek was defeated by the power of Israel's prayer: when Moses raised his hand in prayer, Israel was stronger (Exodus 17:11).

The Amalekites attacked Israel a second time after the episode of the spies. At that time Israel had doubts about its ability to conquer Canaan. Then the Amalekites descended from the mountain and struck them and pounded them until Hormah (14:45).

* Now here for the third time, as Rashi explains, Amalek launched an offensive war for no other reason than that Israel was deprived of its Divine protection. Again, Israel resorted to prayers. In an attempt to circumvent this defense, Amalek had assumed the Canaanite language to trick Israel into praying for victory over Canaanites. However, Israel saw that their enemies were dressed in Amalekite clothing and so they chose a neutral form of prayer, one which did specify the enemy by name: If He will deliver this people into my hand (v. 2).

The Amalekites were convinced that the prayers of the Israelites were effective since they saw how prayers had given Israel the margin of victory at the first encounter. Perhaps it is to commemorate this third battle that our children disguise themselves on Purim, when we celebrate the discomfiture of our enemies, Haman being a descendant of Amalek (Esther 3:1).

11

(א) וישמע הכנעני מלך ערד...

וילחם בישראל. תנא הוא סיחון הוא ערד הוא כנען (ר"ה ג'). ובתוס' שם מהתנזומא. שזה היה עמלק כמו שיסוד הפיים בפזמון של פ' זכור, כסות ולשון שינה (עמלק) היות כמלך ערד, וכאן ברשי' טעם להתחפשות זו של עמלק, כדי שביי ותפלה, שימסור ה' בידיהם את הכנענים ותפילתם לא תתקבל, שהרי הם עמלקים; מה עשו ביי? התפללו סתם: אם נתן תתן את העם הזה בירי. אבל למה לא מצינו מורא כזה מפני תפילות ישראל בעם אחר, רק בעמלק? וייל ע"פ דרשת חז"ל על הברכה, שברך יצחק את יעקב ועשו: "הקל קול יעקב הידיים ירי עשוי" - כגון שהקול קול יעקב נשמע בבית ובמזד אין הידיים ירי עשו נצחיות כמלחמה, ולכן נתיירא עמלק, יותר מעם אחר, מתפילות ביי על מלחמה, וכפרט אשר ראה עמלק במלחמתו האי עם ישראל, שהנצחית היה תלוי בתפילות של משה יותר מתרבו של יהושע, כאמור:

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל (שמות י"ז), ולא ידיו של משה עשו את המלחמה, אלא שע"י הרמת ידיו הי' ביי מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים ונוצחים (ר"ה כ"ט), ולפיכך עשה במלחמתו השני' עם ישראל, תחבולה נגד תפילת ישראל.

WHEN THE CANAANITE KING HEARD THE NEWS, HE decided that the time was auspicious for an attack on the Jewish people. What news did he hear? The Talmud tells us (*Rosh Hashanah* 3a) that he heard about the death of Aharon and the subsequent departure of the Clouds of Glory.

Why did Aharon's death cause the Clouds of Glory to depart?
Why did his death leave the Jewish people vulnerable to attack?

* The *Ateres Mordechai* explains that Aharon was the glue that held the Jewish people together. The Mishneh states (*Avos* 1:12) that Aharon "loved peace and pursued it, loved people and brought them near to the Torah." He reached out to people with a boundless, embracing love, and they could not help but respond.

But now, concludes the *Ateres Mordechai*, this great pursuer and paragon of peace passed away. The harmony among the Jewish people began to fray. Spats and disputes erupted here and there. People began to fight. There was suddenly machlokes again among the people. The Clouds of Glory departed, and the Jewish people became vulnerable to attack.

The *Ateres Mordechai* further connects this idea with the verse in *Sefer Bereishis* (12:6), "There was a quarrel between Avram's shepherds and Lot's shepherds, and the Canaanites were in the land at the time."

13

For what purpose does the Torah tell us that the "Canaanites were in the land at the time"? As long as there was peace between the shepherds of Avram and Lot, their unity protected them against the Canaanite foe. But as soon as the quarrels broke out, the Canaanites appeared in the land, just as they later would arrive as soon as Aharon died.

92 ∞ WITH HEARTS FULL OF FAITH

16

There is a baffling Gemara about unanswered prayers (*Rosh Hashanah* 18a). "Rabbi Meir used to say, 'Two people took to bed with the same illness, and similarly, two people were brought to the gallows for the same punishment, one recovered and the other didn't, one was saved and the other wasn't. Why should one recover and the other not? Why should one be saved and the other not? This one prayed and was answered. The other one prayed and was not answered. And why was this one answered and the other not? This one prayed a complete prayer (*tefillah sheleimah*) and the other didn't.'"

What is a "complete prayer"? Rashi says one word, "*Niskaven*." Ordinarily, one would translate this word as "he concentrated" or "he focused on it." But how can that be?

כחה של תפילה

וברשי" יושב הנגב - זה עמלק, שנאמר (במדבר יג, כט): עמלק יושב בארץ הנגב. ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקדוש ברוך הוא לתת כנענים בידם והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען, אמרו נתפלל סתם, שנאמר: "אם נתון תתן את העם הזה בידו".

ובאמת שדבר זה נפסק להלכה (בבא מציעא ק"ו ע"א) שחזר קרקע אשר שינה מדעת בעל הבית ובמקום לזרוע את הקרקע בחיטין כמדובר זרעה שעורים ולא הצליחה, עליו לשאת בתוצאות השינוי, מפני שבעל הבית טוען אני כאשר התפללתי בראש השנה להצלחת נכסי התפללתי שאצליח בחיטים וכיון ששינית לכן לא הצלחתי, כלומר אף על פי שהתפלל להצלחה כיון שהתפלל להצלחה בחיטים, לא מועילה תפילתו להצלחה בשעורים. אך אכתי צ"ב הרי הקב"ה יודע מחשבות ואילו היו מתפללים לתת כנענים בידם הרי הקב"ה ידע שכוונתם לעמלקים ומדוע שהקב"ה לא יקבל אז תפילתם הרי עמלק הטעה אותם ואילו הקב"ה יודע שכוונתם בתפילה לעמלק אלא נראה דעמלק בא להלחם עם ישראל, הוא יודע את כוחה של תפילה, כמו שמבואר בדברי התרגום בפרשה דילן על הפסוק (במדבר כ, יד): וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום פה אמר אחיך ישאל אתה ידעת את כל התלצה אשר מצאתנו ונרדו אבותינו מצרמה ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים ולאבתנו ונצעק אל ה' וישמע קולנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים, ותרגם התרגום: "וצלינו קדם יי וקביל צלותנו ושלה מלאכא ואפקנא ממצרים", כל יציאת מצרים והניסים והנפלאות הנרוכים בה אירעו לנו מכחה של תפילה.

* עמלק יודע יותר מזה, שאם יתפללו ויפרשו בתפילתם על הכנעני ולא עמלקי לא תתקבל תפילתם, הוא ידע דבר נוסף שכאשר ישראל ישמעו שעמלק בא שוב להלחם יהיה להם לב ושבד מאוד, כיון שהם כבר מכירים

את גודל רשעותו, הם טעמו מנחת זרועו ומפחדים ממנו פחד גדול, אז יתפללו מעומק ליבם, לכן הוא התחפש לכנעני, את כנען הם עדיין לא מכירים, ממילא תפילתם לא תהיה באותה הכוונה לא באותה העוצמה, בה הם יתפללו בראותם את עמלק (מבני הרה"ג משה שליט"א).

15 תפילה מעומק הלב

וכמו שכבר הבאנו את דברי חז"ל (מכות יא ע"א): שאמותיהן של כהנים גדולים היו מספקים מים ומזון לרוצחים בערי מקלט כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו, וכבר הקשו רבים וכי בשביל מים ומזון יסכימו להשאיר עשרות שנים בערי מקלט מבלי אפשרות לצאת משם, הלא לכאורה ודאי שימשיכו להתפלל ולבקש על גאולתם מגלותם בערי מקלט.

* ומבארים רבותינו אין הכי נמי הם ימשיכו להתפלל, אבל אחרי שקיבלו מים ומזון התפילה לא תהיה מעומק הלב כל כך, את זה רצו להרויח אמותיהן של הכהנים הגדולים שהתפילה לא תהיה עם כל תוקפה וממילא לא תענה במהירות.

And yet, one man prayed a "complete prayer" on his deathbed and the other didn't. One man prayed a "complete prayer" on the gallows and the other didn't. What does this mean?

17 R' Elya Lopian translates *lo niskaven* in contrast to *niskaven* as "he did not have intent." The patient that died and the condemned man that was executed both prayed "without intent." What does this mean? It means that they didn't believe in the effectiveness of their prayers. They did not have a real intent that their prayers would be answered. They did not expect to succeed.

When the doctor told him that his illness was incurable, he gave up. That's it. It's all over. I'm finished. So why did he pray? Because that is how a Jew reacts. He gets into trouble so he prays. Perhaps it was just a way of gaining merit for his imminent appearance in the Heavenly Court. Perhaps he even thought there was a slight chance it would help. After all, one never knows. But he didn't really believe it. This is not a "complete prayer," and it will not do anything for him.

Sometimes you see people saying Psalms for a sick person, and you see that one of them has tears streaming down his face as he cries out the verses. And you are impressed by the depth of this person praying so powerfully that he is moved to tears. But this may be a mistake. He may be crying because he really doesn't believe the patient will recover — and he is already imagining the funeral!

* A real prayer, a "complete prayer," is said with faith and confidence that prayer can heal just as effectively as the latest medications, and even more so. A "complete prayer" is said with faith and confidence that prayer can save a condemned man from the gallows just as effectively as bringing political pressure to bear on the authorities, and even more so. It is said with faith and confidence

that the entire world is in God's hands, that He can do whatever He wants to do. God is not restrained by statistics and medical reports. Prayer has the power to accomplish anything, but only as long as the one praying is convinced of it.

ובתרגום אונקלוס: וְקָבִיל יְיָ צְלוֹתֵיהּ דְיִשְׂרָאֵל:

הנה בני ישראל כאשר ראו את העמלקים באים להלחם עמם, ואף הצליחו לקחת מהם שבי, התפללו לה' שיציל אותם ויצליחו לנצח במלחמה, ואף נדרו שאת כל השלל יתנו לגבוה ולברך הכית. ובא החוגגים לגלות לנו שסיבת הניצוח במלחמה היתה כי שמע ה' לקול תפילתם של עם ישראל.

וזה לימוד עבורנו שכאשר האדם נמצא בשעת צרה, והוא מבטיח צדקה, * אף שזה דבר חשוב וראוי, מכל מקום צריך מתחילה להתפלל, כי בזכות התפילה נושעים, ויחד עם זאת ראוי ונכון ליתן נדרים ונדבות לצדקה. כי תפילה ביחד עם צדקה מעבירין את רוע הגזירה.

ולמעשה, אפשר ללמוד מכאן, שני יסודות חשובים לאורחות חייו של יהודי, ראשית כל שאפילו שנשבתה רק שפחה אחת, לא אמר מקרה הוא, אלא מיד הבינו שזה רמז מהשי"ת שצריך לעשות משהו, ולא אמרו נצא להלחם ונחזיר את השפחה, אלא עשו פעולה למען שמו יתברך והקדישו את כל השלל לחרמי גבוה.

וכן מצאנו אצל שבטי י"ה, שכאשר יוסף התגולל עליהם במצרים, לא חלו זאת בשום דבר, אלא מיד פתחו ואמרו: 'אבל אשמים אנו'.

על אחינו אשר ראינו צרת נפשו כהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת' (בראשית מב, כא).

ועוד אפשר ללמוד מכאן, שכאשר האדם נמצא בצער ובמצוקה שיקבל על עצמו איזה הנהגה טובה וקבלה טובה, או שיתרום תרומה לצדקה, ואז יתפלל על הצרה ובוראי או יושע, כדכתיב כאן: 'וישמע ה' בקול ישראל, אחרי שקיבלו על עצמם לתרום לצדקה ולחרמי גבוה את כל השלל, אז שמע ה' את תפילתם.

וזה לימוד גדול עבורנו, לקבל על עצמנו הנהגה טובה או תרומה לצדקה בעת צרה, ואח"כ כשנושאים תפילה לשמים התפילה נשמעת, כי כל תפילה צריכה איזו קבלה טובה, ועל ידי זה יש זכות שתישמע התפילות.

* וילכך נותנים לפני כל תפילה פרוטה לצדקה, כמו שנפסק להלכה בה' צדקה (א"ח צב, טז; י"ד רמט, יד), שטוב ליתן פרוטה לצדקה קודם כל תפלה, שנאמר: 'אני בצדק אחזה פניך'.

מזקנים אתבונן

הבגד הוא האדם

ויחד ישראל נדר לה' ויאמר, אם נתן נתן את העם הזה בידי, והחזרתי את עריהם: (כ"א, ב)

"יוסף הנגב זה עמלק ... והינה את לשון לדבר כלשון כנעני, כיון שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם, והם אינם כנענים, ולו ישראל לבושים כנענים עמלה, ולקוים לשון כנעני, אמרו נתפלל סתם, שנאמר אם נתן נתן את העם הזה בידי" (ק"י).

חדברים מפליאים, אם עמלק ביקש להתחפש לכנעני, מדוע באמת לא שינה גם את לבושו ללבוש כנעני?

* מכאן, שהלבוש הוא הקובע את הזהות... מי שמתלבש בלבוש של עם אחר, הרי הוא כבר משתייך אליו, כי הלבוש הוא האדם;

אילו היו בני עמלק מתלבשים ככנענים, כבר היו נחשבים ככנענים, ואם כן לא הועילו כלום, תפלתם של ישראל לתת את הכנענים בידם אכן תתקבל, והעמלקים ינוצחו, שהיו כבר הל עליהם שם "כנעניים"...

(מניי השמעות)

קב טעם פרשת חקת ודעת

22

וישמע הכנעני מלך ערב ישב הנגב (כ"א, א).

ופירש"י "זה עמלק שנאמר עמלק יושב כארץ הנגב ושנה את לשונו לדבר כלשון כנען כרי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנעניים בידם והם אינם כנעניים, ראו ישראל לבושיהם כבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם שנאמר אם נתן נתן את העם הזה בידי". והרי הרברים מתמידה, שהרי עמלק שורש הכפירה, ומה להם לירא מתחלתם של ישראל עד שבקשו ומצאו עצה להטעותם, ועוד צריך באור מהו שנשאר בלבושם והיו אם גם היו משנים את לבושם כבושי כנעניים, היו מטעין את ישראל ביותר.

אכן נראה שהקפידו כאן עמלק בדוקא על שינוי לשונם, כי ברצונם להשפיע ולהטעות את ישראל בטומאתם, בקשו להדיעם שאפשר גם לדבר כלשון אחרת ולהתפשר בין שני הדרכים, וזה היה המסוה ששמו על פניהם כבאם להלחם בישראל, ודאי שלא חשבו לזותו ולשנות מדרכיהם כמלא נימה, וע"כ נשארו בלבושם אלא שבצניעותם כי רבה דברו כלשון כנעני, וכל זה כדי שלא יתפללו ישראל להשמידם, אלא ישלימו עמם בדרכי נועם.

וישראל עם קדושים, אי אפשר להטעותם, ומתרחקים מן הטומאה אף אם מהעטפה היא בלבושים אחרים, וע"כ התפללו "אם נתן נתן את העם הזה בידי", כי טמא טמא יקרא, וכן הם זרע עמלק שבכל דור, פושטים טלפיהם ומראים סימני טהרה, ומדברים בכל מיני לשון של פשרה, להעביר את ישראל ח"ו מקדושתם, ואנו מתרחקים מהם ומתפללים לאלקינו ית"ש שיצביר מהרה ממשלה זדון מן הארץ.

25

This profound understanding of the essence of the יצר הרע was revealed to Yaakov by the Angel of Esav when the two wrestled at the Yabok river crossing. After overpowering the Angel, Yaakov asked him, "Please tell me your name." He replied, "Why do you ask for my name?" (Bereishis 32:30). By asking for his name, Yaakov was actually asking him to explain his essence (see Sforino). The 'name' of an entity defines its essence. This we learn from the fact that Adam's greatness expressed itself in his ability to give names to all living creatures, thereby defining their essence. This, then, gives us an understanding of the Angel's reply, "Why do you ask for my name?" The Angel of Esav was not posing a question, but rather giving a reply. "My strength lies in the fact that people do not pause to examine me more closely to know my name, my essence, for if they would, it would dispel the illusion that I present." Thus the Angel of Esav truly answered Yaakov's question as to his 'name.'

26 Another possible understanding of the Angel's reply to Yaakov is, that in truth he has no name, for a name denotes a tangible reality. There is none by the yetzer hara since the יצר הרע does not exist as the reality that he presents, he is in fact nameless. Hence, לקח זה, לקח זה, Why do you ask for my name for I have none. My father זצ"ל explained the following verse in Koheles in this vein:

עיר קטנה נאנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדלים. ונמצא בה איש מסבב חכם, ומלט הוא את העיר בהקמתו (קהלת ט"ד).
There was a small city with only a few inhabitants; and a mighty king came upon it and surrounded it, and built great siege works around it. There was [in the city] a poor but wise man who by his wisdom saved the city (Koheles 9:14).

Shlomo HaMelech does not give any clue as to how the wise man succeeded in destroying all the mighty siege works with his wisdom. My father זצ"ל explained this verse in accordance with the Midrash, that Shlomo is alluding here to the battle against the יצר הרע. He explained that the wise man opened the people's eyes to the fact that the great king and all the siege works were... merely an illusion! It is not strength that is needed to break the stranglehold of the enemy, but rather the discerning eye of a wise man.

27

We now have a clear picture of the methodology of the יצר הרע, and of the way that it is possible for the same sin to tempt different people in varying degree. If the dimensions of a sin would be clearly perceived as they really are, then man would be able to withstand the enticements of sin. However, since the provocation of the יצר הרע is based on illusion, one is blinded, and one's reaction is not guided by reason. This is what Chazal meant when they said, A person does not sin unless a spirit of foolishness enters into him (Sotah 3a).

It is in this way that the יצר הרע is able to pose stronger and more difficult challenges to greater people. The circumstances may be equal, but the illusion and 'the spirit of foolishness' induced by the יצר הרע vary from person to person. The illusion which is foisted upon the תלמיד חכם goes beyond what is needed to preserve the balance which affords one free will.

On the day that the יצר הרע will finally be destroyed, this difference in the way sin is presented will be clearly seen by all.

לעתיד לבוא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושחטו בקני הצדיקים ובקני הרשעים. צדיקים נרמזה להם כהר גבוה ורשעים נרמזה להם כחוט השערה. הללו בוכין והללו בוכין. צדיקים בוכין ואומרים היאך יכלנו לכבוש הר גבוה כהן רשעים בוכים ואומרים היאך לא יכלנו לכבוש את חוט השערה הנזה (טובה נביע"א).

פירש רש"י: זה עמלק, שנאמר עמלק יושב בארץ הנגב... ושינה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיה ישראל מתפללים להקב"ה לתת הכנענים בידם, והם אינם כנענים... ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען... אמרו נתפלל סתם... אם נתון חתן את העם הזה ביד.

פשוטם של דברי רש"י צריכים ביאור, מה טעם היה עמלק מסתיר עצמו מפני ישראל יותר משאר עממין שבאו להילחם בהם. ועוד, מה הגיון יש בדבר שעמלק שינה את לשונו אחר שלא שינה את לבושו והלא ודאי שיבחינו ישראל שהמה עמלקים על פי לבושם, ומה הועילו בדברים לשון כנען.

ונראה לפרש, כי באמת כל מלחמה שלחמו אומות העולם עם ישראל

אינה מלחמה נשמית בעיקרה אלא רוחנית, וכמו שמצינו (רש"י שמות יד, ח) שישראל ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים, וכן במלחמת יעקב ועשו (רש"י בראשית לב, כה) פירש ז"אב"ק איש עמו' שהוא שרו של עשו, וגם במלחמת עמלק שנזכרה כאן ביטובה היא מלחמת היצר הרע עם ישראל. וכך היא דרכו של היצר הרע שנלחם בישראל שהוא מסתתר ואינו מגלה את עצמו, אלא בא אל האדם בטענות של צדקות ויושר, לומר כביכול שמבקש את טובת ישראל. ועיקר העבודה היא לגלות את האמת ולהראות את השקר ושפת חלקלקות שמבקש היצר הרע להפיל בה את האדם, וזהו אשר רמז רש"י במה שכתב שעמלק משנה את לשונו, כי הוא ירש את כוחו של עשו שנאמר בו ציד בפיו, שהיה צד את הבריות בדברי שקר.

24 ואמנם עיקר נצחונו של האדם על היצר הרע הוא בשעה שיוודע ומכיר את היצר הרע, וכמו שמצינו ביעקב אבינו שביקש משרו של עשו לאחר שנצחו שיאמר לו את שמו, כי אם היה יודע את שמו ומכירו למגרי היה נצחונו שלם ולדורות. אלא שלא הסכים המלאך לגלות שמו, ובכל דור חוזר חייב אדם להלחם ביצר הרע ולגלות עוד ועוד משקדיו לפי שבא אל האדם בטענות שקר חדשים לבקרים. עד שנזכה לגאולה השלמה שימחה זרעו של עמלק מן העולם.

ועל פי זה נמצינו למדים, כי כל תפילה שמתפלל האדם להקב"ה לסייעו במלחמת היצר מתקבלת ברצון, וגם אם אין האדם מכיר היטב שהוא יצר הרע, אלא שעל פי לבושו (כלומר על פי צורתו החיצונית), נראה שאין הוא דובר אמת, אם יתפלל האדם סתמא להשם יתברך שיצילו מן היצר הרע יזכה לנצחו.

אולם יש תנאי אחד במלחמה זו כפי שזכר בפרשה שנדרו בני ישראל שיחזרמו את כל רכושו של עמלק. כך התפילה מתקבלת רק אם לא יבקש האדם שום קשר עם היצר הרע ולא יטול מכל אשר לו, וכך נאמר במלחמת עמלק שצוטטונו למחות אותו מן העולם עד שלא ישאר ממנו זכר, ובוה זוכה האדם לישועה פרטית ולגאולה שלימה.

תס"ג

28

In the time to come, the Holy One will bring the evil inclination and slaughter him in the presence of both the righteous and the wicked. To the righteous it [the evil inclination] will have the appearance of a towering mountain and to the wicked it will have the appearance of a hair thread. Both will weep. The righteous will weep saying, "How were we able to overcome such a towering mountain?" The wicked will also weep saying, "How could we not have conquered this hair thread?" (Succah 52a).

The selfsame יצר הרע appears in various forms. He is but an

31

Of course, calling out to a human being ("Police! Police!") is different than crying out to Hashem, but the principle is: When you are in desperate straits, rather than giving up, cry out! When the yetzer hara is poised to attack, and you cannot even remember any of the defensive strategies in this book, call out to Hashem to save you. The simple cry, "Hashem! Please save me!" can work wonders.

The Gemara calls the yetzer hara, "an old, foolish king." Nevertheless, points out the Maharal, this king has imprisoned us. A basic spiritual principle is: A prisoner cannot free himself from prison. We need someone on the outside to pass the key through the bars. That "someone" is Hashem.

By the way, internalizing this basic principle, that a prisoner cannot free himself from prison, should make us more compassionate toward others. When we see people who are imprisoned by

32

The Midrash instructs us to pray for everything we need, even a shoelace. We might think that we must pray only for our material needs. The Maharal instructs us that we must pray also for success in our spiritual ventures.

Rebbetzin Hennie Machlis once took an older single woman to a famous tzaddik and Kabbalist for a blessing to get married. This woman was very intelligent, energetic, and determined, but so far all her efforts to get married had proven fruitless. The woman asked the Rav for his blessing, but he remained silent. She repeated her request. Silently, the rabbi curled the index finger of his right hand and straightened it again.

"What does that mean?" she asked, puzzled.

*The Rav replied: "When you realize that you can't even do this," and he repeated the movement of his finger, "without Hashem, then you'll find your zivug."

המושלים באו חשבון - המושלים ביצרם

*מוסיף הגאון רבי אייזיק שער זצ"ל ומביא את דברי ה"מסילת ישרים", מי יכול לעשות חשבון זה באמת, רק מי שכבר אצלו המוח שליט על הלב, מי ששולט בתאוותיו ויצריו רק הוא יכול לעשות את החשבון הזה, אך מי שאינו מושל ביצרו כל החשבונות לא יועילו לו.

על דרך משל אברהם אבינו אמר "ואנוכי עפר ואפר", בגלל זה קיבל בשכרו שתי מצוות אפר פרה ועפר סוטה, הלא גם אנטחו אומרים בכל יום: "ונפשי כעפר לכל תהיה", אנטחו מבקשים מהקדוש ברוך הוא "זכור כי עפר אנחנו", כולנו יודעים בידיעה ברורה כי האדם יסודו מעפר וסופו לעפר, אחריתו רימה ותולעה, כל מי שחי כאן בעולם לפני מאה עשרים שנה כבר איננו הוא שב לעפרו, אם כן מדוע אנו לא מקבלים שכר כל כך גדול, ודאי שהתשובה היא אברהם אבינו לא רק ידע בידיעה דבר זה, אלא הדבר היה "חי" אצלו, לא כן אנחנו, הידיעה קיימת בשכל, אך כאשר התאוה עומדת מול העיניים האדם מאבד את כל דעתו ושכלו וכמו שאמרו חז"ל: "אין אדם הוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות".

מה היא אם כן העצה, מבאר המסילת ישרים שעלינו ללמוד מאלה שכבר משלו ביצרם ואינם משוחדים בנגיעת התאוה והחמדה, הם יוכלו לגלות את אזנינו וללמדנו את הדרך האמיתית כאשר נאמין להם נצליח במלחמתנו.

*וכמו שפירשו חז"ל על הפסוק: "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון", שהוא רומז על המושלים ביצרם שאומרים "בואו ונחשוב חשבוננו של עולם", עושים חשבון שכר עבירה כנגד הפסדה, על האדם לחשוב אני הולך לעבור עבירה, ברבע זה אני נהנה אבל אח"כ יהיה הפסד גדול, אני מתעצל עכשיו מלטרוח בעשיית מצוה איני יודע להעריך את גודל הנזק וההפסד שיהיו מנת חלקי.

33

"בואו ונחשוב חשבוננו של עולם"

והדברים מבהילים, עמלק יודע את כל הפרטים הנפלאים האלה, הוא יודע את כחה של תפילה והוא יודע שצריכים לפרש את דבריו באופן ברוך בתפילתו, הוא יודע שכל דרגה בכוונה בתפילה משפיעה על קבלתה וריצויה של התפילה לפני האלוקים, ומכל מקום הוא מגיע להלחם עם ישראל, כל הידע שבעולם יש בידו אך הוא נשאר "עמלק", ומנסה להלחם בכל טעדי. מדוע כי כח הגוף הוא כח נורא וכאשר האדם אינו עמל ומתייגע לזכך מעט את עצמו ולרסן את תאוותיו הוא יכול לדעת בשכלו את כל הידע שבעולם והדבר אינו משפיע עליו מאומה.

אסופה חוקת מערכות 87

5 תולדות

34

שמה מעין בית השואבה

33

5 תולדות

והקשר בין הדרך שעברו בה המרגלים, לתקיפתו של הכנעני מלך ערד, מבקש הנהרה. מה ואתה תורה להזכיר כאן ברמזיה, את ענין מעבר ישראל אותה שעה, באתרייהו דמרגלים?

ובכל הענין לא נזכר משה כלל, ומוכח שכל עשייה זו היתה דווקא על ידי בני ישראל וצריך ביאור.

ג. מושב לצים

והדברים מתפרשים כדלהלן. מן היסודות שהורגו בעלי מחשבה, שמעשיו של אדם *מטביעו חותמן, לטב או למוטב, לא לבד על עצמו ועל גופו, אלא אף על מקומו. שמצינו קיושה שנתפסת במקום - והן אלו עשר קדושות שונשו ריש מסכת כלים. ואף האדם במעשיו, נמדד לקדש, או חלילה לטמא, את מקום מושבו. שההשראה הנובעת מפעליו, נתפסת, נספגת ונבלטת בכתיב ביתו. עד אשר הוא גופו הופך להיות מקום של השראת שכניה, או חלילה, להיפך.

ולענין שעי' ברשי' זרך האתרים דרך הנגב שהלכו בה המרגלים, והיינו שכאן ניתנה ההזדמנות לבני ישראל לתקן חטא המעפילים, וניתנה היכולת לבני הדור החדש לתקן חטאם של אבותיהם שעלו שלא ברשות (שלח יד, מה) ועכשיו נלחמו ע"פ צווי ה', ולפיכך קראו שם המקום חרמה לתקן מה שעשו כשנתקיים בהם (שם מה) "ויכוס ויכתוס עד החרמה". ולכן הזכיר כאן שעלו "דרך האתרים" - דרך שהלכו בה המרגלים. ולכן שייך הענין הזה דווקא לישראל שהיו צריכים לתקן עון אבותיהם.

יש שפרגסו בהרגשה נוקבת זו את לשון המשנה:

*דבי תניא בן תרדיון אומר: שנים שיושבין, ואין ביניהן דברי תורה - הרי זה מושב לצים שנאמר (זהלים א,א): 'ובמושב לצים לא ישב'. (אבות ג,ג)

יש לתמוה במשנה זו, על התוכן ועל הלשון כאחד. עצם הקביעה ש"שנים שיושבו ואין ביניהם דברי-תורה, הרי זה מושב לצים", היא קביעה מפליגה. שבטלה, אינה ליצנות! ולדע זה, יש לעיין בהמשך לשון המשנה, המוכיחה את היותם בכלל "מושב לצים", מן הפסוק: "ובמושב לצים לא ישב". והדברים מתמיהים, שהן טרם נמצאה ההוכחה, כי מצבם של שניים אלו, היוו מצב של מושב לצים?

וסגנון לשון התנא: "ואין ביניהם דברי תורה" - לשון נפעל - אף הוא צריך לפנים. ומשמע שאין כאן גידול של בסלנות בעלמא, אלא שאין תורה 'ביניהם'.

וראייתי מי שפירש, שהדברים אמורים, באנשים שאכן שרויים וטורדים בעסק התורה, אבל אין לימודם עולה יפה בידם. האותיות, פורחות באויר, בלא זיבוק של הבנה. וככל שהם מנסים להעמיק בהלכה, גוברת הרגשה של חוסר הצלחה.

מצב כזה מוכיח, כי המקום הזה - קרקעו וכתליו - הוא ביסודותיו מקום "מושב לצים" - מקום של צים ישבו בו והליצו, עד שנספגו דברי הבאי שלהם בכתליו. ואלו פגמו את קדושת המקום וסגולתו, ופסלוהו מלמשש מקום תורה.

ובכן גם מובנת ההוכחה מן המקרא, ד"ובמושב לצים - לא ישב". כי עומק כוונת הכתוב היא, שלא זו בלבד שתברת הלצים ושותפות של הבאי עמהם מזקת, אלא שאף המקום צדק. ואין ראוי לישב במקום המשמש מקום כינוס ובית לצים, אפילו בשעה שהוא פנוי מן הלצנות.

ויש לדקדק בלשונו של ר' יוסי, שבפחת דבריו, תואר מקומו והגידו לעיר של חכמים וסופרים. ובסיום דבריו, משוחרר על כל הון דעלמא ולא ויתר על מקומו, שיכל לשונו ואמר: "איני דר אלא במקום תורה".

אלא שאותו אדם שביקשו לר' יוסי לבוא לדור ולהשתקע עמו במקומו, הן לא הציע לו כן אלא מחמת חיבת חכמתו של ר' יוסי. וממילא ברור לכל בר-דעת, שלא עלה בדעתו להציע לו לעזוב עמלה של תורה, חלף אבנים טובות ומרגליות. אלא שהתאווה להשיג תלמיד חכם בעירו, על מנת שישרה בה משפע שפעת תורתו. וכך ביקש הימנו, שיקבע דירתו בעירו, ויהפכנה אותה עצמה, לעיר של תורה. ואותו כסף וזהב שהעתיר עליו, הן יכול היה לשמשו בתפקיד זה. כי ברובו ממון, ודאי ניתן להפוך כל עיר, לעיר של חכמים וסופרים.

וכלפי התביעה הזו, הן לא יכל רבי יוסי להשיבו: "איני דר אלא בעיר של חכמים וסופרים". שלוו עצמה הן נתבקש, לברא ולהתקין אותה עיר, ולעשותה אותה עצמה עיר של תורה.

ברם כך השיבו: ודאי עשויים כסף וזהב, למשוך אנשי העיר לדברי תורה, עד כדי הפיכתה לעיר של תורה. אבל כל ממון שבעולם אינו מסוגל להפוך עיר סתם, למקום תורה' - מקום שמרפאותיו וקירות חומותיו, מגובלים בניחווח דורות של עמלי תורה וצדיקה.

ומכאן אנו מבינים את פשר המקרא שבפרשתנו. כי איפיונה של מלחמת עמלק, נלמד מלשון חכמים דלהלן:

"ויבא עמלק וילחם עם ישראל בריפידים" - אחרים אמרים, אין רפידים, אלא טרם ידעה מן התורה, לכן בא שונא עליהם, לפי שאין השונא בא, אלא מל רפיון יזיים מן התורה". (שמות י"ז, וזו וסבילתא בעלמא)

עמלק אינו מסוגל להלחם בישראל, אלא משמסתמנת פירצה בעולמם הרוחני. כי רק במצב זה, כשמעשה הידיים מנותקים מן ההויה הרוחנית, יש בכח קליפת עמלק לסמא במגע. תע

החיון מנוצל על ידו לנסיון פריצה לכתי גוואי, על מנת לנסות - מבעד לסדק הדק שנוצר - לשקע את הברייה כולה.

והדברים מפורשים יותר, במדרש חכמים דלהלן: "זכור את אשר עשה לך עמלק" (דברים כ"ה) - ר' פנחס אומר: אחר ארבעים שנה, רצה משה לומר להן לישראל, זכורים אתם מה שאמרתם (שמות י"ז): "ידע ה' בקרבנו אם אין", אלא אמר משה, אם אני אומר להם כך, אני מלבין פניהם כו'. ימשל למה הדבר דומה, למלך שהיה לו פרדס אחד, והכלב קשור בפתח הפרדס, ומביט בכל מה שבפרדס. נכנס אוחבו של המלך לגנוב מן הפרדס, ושיסה בו את הכלב, וקדם בגדיו. אמר המלך, אם אני אומר לאזהבי, למה נכנסת לפרדס שלי, הריני מלבין את פניו. אלא אומר, הראית כלב עושה, היאך קדם את בגדיך, מיד הוא מלכין מה עשה. יכן אמר משה, הריני אומר לישראל: זכור את אשר עשה לך עמלק".

נסיון גניבת דעתו של מלך, היא איפוא זו שהביאה עליהם את עמלק בראשונה. כדרך השמחה גבול פרדסו של מלך, שיסו בגנב את הכלב. וכשהכתוב מזהיר לזכור את מעשה עמלק, תכוין בעצם להתרות על אותן מעשים נפשעים המגרים בנו את השונא.

אבל תקיפתו השניה של עמלק, אחר מיתת אהרון לסוף ארבעים שנה, לא מצינו בה בכתוב להרא, לא שהסילו ספק בהשגחה, ולא שרפו ידיהם של ישראל אותה שעה מן התורה. ומהיכן אם כן שאב הלה כח, להתגרות שנית בישראל.

על שלפי שהיו ישראל עוברין אותה שעה, כדרך האתרים' - מקום שעברו בו מרגלים. וכפי שתבאר, מותיר האדם מחותם השפעתו, על מקום שישב ועבר בו. לכן חלה עליהם בשעת מעבר דרך האתרים, חולשה ורפיון רוחני. ונוצק בכך הרקע, נוצרה האפשרות, לביאת תקיפתו של עמלק. משהציגו ישראל מדרך רגלם באתריהו דמרגלים - חלה בהם ממילא ירידה רוחנית, שמתה צורה לתקיפתו של עמלק. [ועוד הארזו בזה בפרשת וירא: "חותם המקום"].

184 מראש צורים פרשת מצורע

הקרנת המין האנושי

כי זאת עלינו לשנן תדיר, בשל מעמדו המרכזי של האדם, השפעתו הינה רחבת טווח, ומעשיו מקרינים ללא הרף הן לטוב והן למוטב. כיון שכל הבריאה נוצרה למען האדם, מעמדה נקבע בהתאם למעמדו. זו הסיבה שבגללה כאשר חטאו בני האדם וגגור עליהם לבלות במבול, לא רק הם נספו באותה עת, אלא יחד עימם נשמד גם כל היקום. חז"ל אמרו שגזירת הכליון על בעלי החיים היתה, בין השאר, בשל הסיבה שגם הם השחיתו את דרכם. אלא שאנו תמהים על קביעה זו, היתכן דבר זה בעולמם של בעלי החיים? הרי הם אינם בעלי בחירה, ואם כן כיצד קרה ששינוי ממה שנקבע בטבעם אלא שהאדם הוא שגרם לכל זאת. קלקולם של בני האדם היה כה נורא, עד שאפילו בעלי החיים הוקרנו מהם לרעה והתקלקלו אף הם, ועל כן גם עליהם נגזרה הגזירה (ראה גם האמור בחלק א מספרנו "מראש צורים" עמוד 135).

לאורך גיטא התעלות האדם אף היא חורגת מתחומו ומשפיעה על כל סביבתו. לפיכך כשהמקרא מתאר את תמונת המצב האידיאלית של העולם שבאחרית הימים הוא מלמדנו שאפילו בעלי החיים הטורפים ישתנו לכלי הכר. כך התנבא ישעיה הנביא (א, 1 - 2): "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירביץ... ופרה ורזב תרעינה יחדיו... ואריה בבקר יאכל הבקר". מיותר לבאר שאין לגנות ואין להאשים את האריה על שהוא טורף בעלי חיים לצורך מזונותיו, שהרי הוא עושה זאת משום שכך קבע לו הקב"ה בטבעו. אף על פי כן משעה שבני אדם ישתנו ויתעדנו, וביניהם לא ייראה ולא יימצא מי שינסה לבלוע או לטרוף את זולתו, בלי אומר וכלי דברים גם בעלי החיים יוקרנו מכך, עד שהאריה יאכל רק תבן, כאילו היה בן בקר רך וטוב.

כמובן שלמצב נפלא זה העולם יגיע רק באחרית הימים, אולם גם לפני כן מצינו אי פה ואי שם תופעות מופלאות כאלו שהאדם הקרין על בעלי החיים שבמחיצתו ברמה גבוהה. הוא שסיפרו חז"ל (חולין ג, א) על חמורו של רבי פנחס בן יאיר שסירב לאכול גרעיני תבואה של טבל. לחמור זה לא היתה תבונת אנוש, אבל כוז קדושת בעליו, רבי פנחס בן יאיר, גבר כל כך, עד שאפילו החמור המגושם לא יכול היה לסבול מאכל לא מעושה. לאור זאת לא נתמה למול הקביעה ששאיפת כל היצורים שהאדם יתעלה, כדי שהם, המצויים תחתיו, גם הם יושפעו ממנו במעשיהם ובהתנהגותם.

אפשר שבמשקל ראשון קו עקרוני זה שהאדם מקרין מדרגתו הרוחנית גם על קנייניו ייראה כמהפכני וכמחודש, אולם לאחר העיון מתברר שהוא מעוגן בתשתית כמה וכמה הלכות ידועות למדי.

הלכה פטוקה היא שאדם מצווה על שכיתת בהמתו בשבת, דהיינו שאסור לו להרשות שבהמתו טטרה בשבת (עין שולחן ערוך "אורח חיים" סימן שח). מה פשר הלכה זו? מה לבהמה ולשכיתת שבת, וכי יש לה שייכות כלשהי לכל העקרונות הקדושים שבשבת? על כרחך חייב אתה לומר שלמרות שאין בה לא דעת ולא תבונה, עצם עובדת השתייכותה ליהודי מחייבת שלא תעשה מלאכה בשבת. קדושת השבת של היהודי חייבת להשפיע גם עליה, ולהתבטא גם במעשיה.

כרוח דברים אלו פירש "אמרי אמת" (משפטים, תרי"ח) את הפסוק (שמות נג. יב): "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות, למען ינוח שורך וחמורך". המילה "למען" משמשת בדרך כלל בעין נתינת טעם, וצריך עיון מה נתינת טעם יש ב"למען ינוח שורך וחמורך"? אכן, פירש "אמרי אמת" כי כוונת הכתוב לומר ששמירת השבת של היהודי צריכה להיות ברמה כזו שתקרין גם על שורו, על חמורו ועל שאר בהמותיו. ולא עוד אלא שלדעת בית שמאי אדם מצווה אפילו על שכיתת כליו, דהיינו שאסור שתיעשה מלאכה בשבת אפילו בכלים הדוממים של היהודי. ביאר ה"שפת אמת" (וישלה, תרמ"ט) כי קדושת השבת של היהודי צריכה להקרין על הכל, ולדעת בית שמאי אפילו על הדומם. אמנם ביון שלא כל אדם מסוגל להגיע לרמה רוחנית נעלה כזו, על כן נפטרה ההלכה בבית הלל, שאין אדם מצווה על שכיתת כליו בשבת, אבל ביחס לבהמות, שיש להם צד דמיון כלשהו לאדם, הכל מודים שאדם חייב לדאוג שגם הם ישבתו בשבת.

[ההיד"א בספרו "חומת אנך" (לישעיה א. א) מצטט קדמונים שאמרו שעל גילויים מדהימים של תופעות חריגות אצל בהמות, המזכירות תבונות אנוש, רומז הכתוב (סו): "ירע שור קונחו וחמור אבוס בעליו". השור שידע את קונחו רומז למעשה המסופר במדרש על אדם מישראל שמכר את שורו

41

עין והסתובב בחדר בשמחה יתירה. כשבבוקר נשאל לפרש שמהתו כל הלילה, התחיל הרבי מרדושיץ לחקור למקור מוצאו של השעון. בעל האכסנייה סיפר בתמימות כי קיבל שעון זה מעני אחד שהתאכסן בביתו ולא היו בידיו מעות לשלם תמורת אירוחו. הגיב הרבי מרדושיץ באומרו כי כששמע את תקתוק השעון, הבחין מיד שבעבר היה שייך ל"חווה" הקדוש מלובלין. שעון זה השמיע קולות תקתוק שונים מכל האחרים. כל שעוני תבל מודיעים לבעליהם בכל תקתוק שלהם כי הגה התקרב בעוד רגע מועד הסתלקותם מן העולם. אמנם זכירת יום המיתה, מצוה היא ואין להסירה ממנה את הדעת, אולם בכל זאת היא מהולה בעצב מסויים, אולם שעונו של הרבי מלובלין, בכל תקתוק שלו הודיע ובישר כי התקרבו עוד קימעה לביאת משיח צדקנו, ואין פלא שתקתוק זה גרם לו לשמחה שלא הניחה לישון...

44

מטושטש, צפרע צעמים אלו מכל מה שמרעש, וזמה הוא יכול להחזיק מעמד, רק ע"י הרושם שנשאר מהשבת, שבת נקרא אום, כי אום הוא, ואפילו אם צימי החול נעשה מטושטש, אבל אם רשמו ניכר אז הוא כשר. זו עבודת האדם לראות להשאיר הרשימה משבת קודש לשבת ימי המעשה על ידי התקשרות לשבת צימר שאת וימר ע"י ועל ידי הסופסת שבת.

הלבוב

פרשת ויצא

הלקה

42

43

נאלח השבת מניח השבת רושם, וזמה הרושם יכול האדם להיות לו מקומה כל שעה ימי המעשה, ולהמשך קדושת השבת לתוך ימי המעשה, וילא יעקב מנצח שבע, מרומז בספסוף"ק כי באר שבע מרמז על שבת קודש, ונעם זאת השבת האדם הולך לחרונו של עולם, ונמוצאי שבת הרי יש חרון אף הכי גדול, כי אז היצר הוא נחוקפו, והוא כמו עת יציאת הנשמה, שאז הגוף הנשאר מעמא טומאת מה הסמורה, כמו שמבואר ב"אורח הק" (פרי חוקת) המשל לכלי שהיה בו דגש כשמריקים הדגש ממנה באים אה"כ הוצובים לתוך הכלי, כמו כן נמוצאי שבת קודש שהוא זמן יציאת הנשמה יחירה מן הגוף, יש לחזק ניומר שלא יצאו הוצובים, הם כוחות ה"ה"ר שנקראו זבוב, וינכסו לתוך גופו של אדם. כן צילחת השבת נשאר רושם לימי החול מהשבת, וכמו שזמננו שזה רק כאשר השבת הוא בהקשרות ודביקות לבית גמיו של הקב"ה, והוא בקדושתה בשלימות, ולא מזה הרושם יכול האדם לננות הקדושה צימי החול. הרבי הציג ישראל זנוק"ל (משי"צ) מציא רמו לום, שהרי הדין כפטר תורה הוא שאת שנעשה מטושטש אם רשמו ניכר אז האום כשר, היינו כי צימי החול האדם נעשה

45

רושם אומיות שמור, שמור לאחריה, לשמור הרושם שלא יאבד, וע"י מה יכולים לשמור הרושם דקדושת השבת, רק ע"י לימוד המורה, דשבת ומורה הוא אחד, ועל ידי לימוד המורה צובים הרושם דקדושה. ורמו לדבר רושם עולה תקמ"ו דליחא צמעשה רוקח (פ"י בשלח) שמרמו על כח תורה שכתב ומורה שבעל פה [עין הלקה והלבוז בלק משס"א שהבאנו דבריו], והיינו כי קיום הרושם הוא על ידי לימוד המורה שבעל פה נמוצאי שבת, וע"י נשאר הרושם. ויש להוסיף רמו לדברים הנ"ל, אומרים צומירות ליל ע"ג, דורשי ה"ה" ורע אצורה אובכו המאמרים ללאת מן השבת וממהרים לבה, דורשי ה"ה צימטרות רושם, כי כפי הדרישה ציום השבת את ה"ה האדם מאחר את היציאה מן השבת, ומוסיף מחול על הקודש, כן נשאר הרושם לחול.

על דברי רש"י אלו כומצ השפת אמת (מל"ו ד"ה גרש"י) חלש"ק "וקשה הא כל הקושיא היה מאחר שאין שבת ומועלת צילאה רק הילתוך למה נכתב היציאה. וא"כ חוגדל הקושיא נתי" זה כי מסרון היציאה אין לזכר לכמו. ויש לפרש הענין להיפוך כי כל זמן שהנדיק צעיר הוא הודה וזה כי, פי שאין השבת נקרא ע"ש המקום מאחר שהנדיק עוודו שמה. אבל צילחתו מהמקום נשאר רשימה בהמקום. חיה שבת המקום שהי' דר בו אומו דציק, ומקבל המקום השיבות מרשימה זו שמינה הנדיק במקומו. וכן מצינו צבריאותו של עולם שכל זמן שלא צרה הקב"ה את עולמו לא הי' לעולם מציאות כי לא הי' רק השי"ת ואחר הנצחיה זה קיום כל העולם מה שהנחת הקב"ה רשימה המקיימת" לכל נודע לידועים. וכן עוהג עיני הזה בכל המעשים שכל אבר שנעשה בו מזה ועבודה נקדושה. נשאר בו רשימה קדושה והוא תיקון האדם" עכ"ל. מדכה"ק אלו למידים כי יציאת הנדיק עושה רושם היינו שהוא מניח רושם, וזמה הרושם יכול האדם לננות, וממנה יכול להקים בנין של קדושה.

ויש לפרש לפי דבריו כל הענין על מוצאי שבת קודש, כי ציום השבת הקדושה היא בהתגלות, הוא הודה הוא וזה כנ"ל, אבל